

KEPAN LINJAUS ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUDESTA

Hyväksytty Kepan hallituksessa 13.5.2013

Tämä linjaus määrittelee Kepan kannalta keskeiset ilmastopolitiikkaan ja ilmasto-oikeudenmukaisuuteen liittyvät kysymykset. Linjaus ohjaa Kepan ilmastopoliittista vaikuttamistyötä, määrittelee sen prioriteetit ja antaa suosituksia Suomen ilmastopolitiikan suunnasta.

Lähtökohtana ilmasto-oikeudenmukaisuus

Ilmastonmuuton on kenties suurin ihmiskuntaa koskaan kohdannut haaste. Ilmastonmuutos ei ole pelkkä ympäristökysymys, vaan ennen kaikkea oikeudenmukaisuuskysymys. Suurin syy ilmastonmuutokseen ovat rikkaiden teollisuusmaiden kasvihuonekaasupäästöt, mutta sen seurauksista kärsivät eniten kehitysmaiden köyhät. Kansainvälisen yhteisön on jaettava vastuu ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja siihen sopeutumisesta oikeudenmukaisesti ja demokraattisesti.

Rikkaat maat ovat hyödyntäneet yhteistä ilmakehää enemmän kuin niiden oma oikeudenmukainen osuus sallisi. Kehitysmaita tukeva ilmastopolitiikka ei siis ole hyväntekeväisyyttä, vaan kyse on vahingonkorvauksesta, ilmastovelasta. Kehitysmaiden mukaan ilmastonmuutoksen sopeutumisen rinnalla on äärimmäisen tärkeää arvioida vahinkoja ja menetyksiä (engl. loss and damages), joihin sopeutuminen tiedetään mahdottomaksi. Rikkaiden maiden velvollisuus on korvata ilmastonmuutoksen kehitysmaalle aiheuttamat vahingot ja menetykset.

Kehitysmaiden asukkailla on oikeus ihmisarvoiseen elämään. Kehitysmaailta ei voida lähivuosina edellyttää samanlaisia päästöleikkauksia kuin rikkailta teollisuusmailta, koska kehitysmailla ei ole samanlaista historiallista vastuuta ja niiden valmiudet ja mahdollisuudet toimia ovat huomattavasti heikommat. Kaikkien maiden pitää kuitenkin päästöjensä kasvun hillitsemiseksi laatia ilmastostrategia ja varakkaampien kehitysmaiden, kuten esimerkiksi Kiinan, Intian, Etelä-Afrikan ja Brasilian, myös mittavat päästöleikkaustavoitteet. Kehitysmaat tuottavat maailman päästöistä nykyisin yli puolet, joskin merkittävä osa niiden päästöistä aiheutuu vientituotannosta eli perimmiltään rikkaiden maiden kulutuksesta.

Kansainvälisen yhteisö tulee ottaa tämä yhteisen, mutta eriytetyn vastuun periaate kansainvälisen laillisesti sitovan ilmastopimuksen lähtökohdaksi. Kaikkien maiden päästövähennykset voidaan määrittää oikeudenmukaisesti ajantasaisen ilmastotiedon ja esimerkiksi monien kehitysjärjestöjen tukeman Greenhouse Development Rights taakanjakomallin avulla. Mallin kaksi muuttujaa määrittelevät kunkin maan vastuun nykytilanteesta (asukasta kohti laskettu päästömäärä vuodesta 1990 alkaen) ja kyvyn osallistua tilanteen korjaamiseen (maan tulotaso).

Kehitysjärjestönä Kepan ilmastotyön painopiste on ilmasto-oikeudenmukaisuudessa, kehitysmaissa ja ilmastonmuutoksen suhteen haavoittuvimpien puolustamisessa. Kepa keskittyy vaikuttamistyössään erityisesti ilmastorahoitukseen, Suomen ilmastovastuuseen, kehitysmaissa toteutettavien ilmastotoimien oikeudenmukaisuuteen sekä kansainvälisiin ilmastopoliittisiin ja ilmastodemokratiaan.

Suomen tulee:

- ottaa ilmasto-oikeudenmukaisuus ja köyhien maiden ja ihmisten oikeus ihmisarvoiseen kehitykseen ilmastopolitiikkansa lähtökohdaksi.

- harjoittaa kansainvälistä ilmastopolitiikkaa, joka vähentää globaalia köyhyyttä ja eriarvoisuutta
- tukea ilmastonmuutoksesta kehitysmailla aiheutuvia vahinkoja ja menetyksiä arvioivan ja niitä kompensoivan kansainvälisen mekanismin perustamista.

Ilmastorahoituksen määrä ja laatu

Rikkaat maat sopivat Kööpenhaminan ilmastokokouksessa kasvattavansa kansainvälisen ilmastorahoituksen 100 miljardin dollarin vuositasolle vuoteen 2020 mennessä. Kansainväliset arviot tarvittavista rahasummista vaihtelevat kuitenkin suuresti. Esimerkiksi UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) on arvioinut vuosittaisen ilmastorahoituksen tarpeeksi vuonna 2030 lähes 300 miljardia dollaria vuosittain. On selvää, että kansainvälisen ilmastorahoituksen kasvaessa, myös Suomen velvoitteet tulevat kasvamaan.

Toistaiseksi Suomi on nipistänyt ilmastorahoitusosuutensa kehitysyhteistyömäärärahoistaan. Ilmastonmuutos on kuitenkin globaali haaste, jota ei voida rahoittaa köyhyden vähentämisen kustannuksella. Suomen ei siten tulisi laskea ilmastorahoitusta osaksi kehitysyhteistyön 0,7 prosentin sitoumusta. Kehitysrahoituksen tavoite on köyhyden vähentäminen, eikä yli 40 vuotta sitten 0,7 prosentin veloitetta asetettaessa otettu huomioon ilmastonmuutoksen haasteita. Uuden haasteen ratkaiseminen vaatii uusia resursseja. Ilmastorahoitus on oltava uutta ja lisäistä ja se on erotettava selkeästi kehitysyhteistyömäärärahoista, jotta molempien tasainen kasvu voidaan saavuttaa. Ilmastorahoituksen tulee olla riittävää, kestävä ja ennustettavaa.

Julkisen rahoituksen tulee toimia ilmastorahoituksen tukirankana. Erityisen kannatettavia ovat julkiset rahoituslähteet, jotka noudattavat yhteistä, mutta eriytettyä vastuuta sekä saastuttaja maksaa -periaatetta. Julkista rahoitusta tarvitaan, sillä yksityinen rahoitus suuntautuu lähes yksinomaan hillintätoimiin. Sen avulla on myös vaikea tavoittaa vähiten kehittyneitä maita ja kaikkein köyhimpiä ihmisiä. Sopeutumisen rahoitustarve on kuitenkin akuutti, sillä kehitysmaiden köyhät kärsivät ilmastonmuutoksesta jo nyt.

Perinteiset rahoituslähteet eivät yksin riitä ilmastorahoitustarpeeseen vastaamiseen. Onkin tärkeä sopia pikaisesti uusien innovatiivisten rahoituslähteiden käyttöönotosta. Samalla tulee varmistaa, esimerkiksi korvamerkintsemällä, että niistä saatavat tulot todella käytetään ilmastorahoitukseen. Uusia rahoituslähteitä ovat muun muassa fossiilisten polttoaineiden tukien poisto, hiilidioksidiverot, lentoliikenteen ja merenkulun maksut sekä päästöhuutokaupan tulot. Koska ilmastonmuutoksen kustannusten arviointi on vaikeaa, ilmastorahoituslähteen on suunniteltava niin, että niiden tuottoa voidaan tarvittaessa lisätä. Mikään lähde ei riitä yksinään, niitä tarvitaan useita.

Ilmastorahoituksen puitteissa ohjatut varat eivät ole useinkaan ohjautuneet niitä eniten tarvitseville ja heikoimmassa asemassa oleville. Niinpä rahoituslähteiden ja tason lisäksi on oleellista varmistaa resurssien hyvä hallinnointi, seuranta ja raportointi. Hallinnoinnin ja päätöksenteon tulee olla luotettavaa, uskottavaa ja avointa kaikkien asianosaisten näkökulmasta. Lisäksi on varmistettava, kumppanimaan köyhimmät ja haavoittuvimmat väestönosat osallistuvat tunnustettuina osapuolina ilmastotoimien suunnitteluun ja että huomattava osa tuesta päätyy paikallistasolle asti. On myös huolehdittava siitä, ettei ilmastorahoitus velkaannuta kehitysmaita.

Suomen tulee:

- varmistaa, että ilmastorahoitus on uutta ja lisäistä eikä sitä lasketa osaksi aiempaa sitoumusta nostaa kehitysyhteistyömäärärahat 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta.
- laatia ilmastorahoitusstrategia, jossa nimetään ne lähteet ja keinot, joilla Suomi toteuttaa kasvavat ilmastorahoitusveloitteensa oikeudenmukaisella, kestäväällä ja ennakoitavalla tavalla.
- ajaa erityisesti kestävä kehitystä edistävien ilmastorahoituskeinojen käyttöönottoa.

- varmistaa innovatiivisten rahoituskeinojen, kuten päästöhuutokauppatulojen, tuottojen ohjautuminen kansainväliseen ilmastorahoitukseen esimerkiksi varojen kansallisella korvamerkitsemisellä tai varojen kanavoimisella YK:n alaisen Vihreän ilmastorahaston kautta.
- varmistaa ilmastorahoituksen kohdentamisessa, että kaikkein köyhimmät hyötyvät eniten ja että heillä on aito mahdollisuus vaikuttaa rahoitettaviin hankkeisiin.
- varmistaa rahoituksen tasainen jakautuminen ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen.
- huolehtia, että rahoituksen hallinnoinnissa, kohdentamisessa ja raportoinnissa keskeisinä periaatteina ovat läpinäkyvyys, kehitysmaiden omistajuus, rahoituksen ennakoitavuus, eri toimijoiden välinen koordinaatio, tuen pirstaleisuuden vähentäminen sekä kansalaisyhteiskunnan osallistaminen.
- ajaa maailmanlaajuisesti yhdenvertaisia ja vertailukelpoisia ilmastorahoituksen mittareita ja raportointisääntöjä.
- Ratifioida ILO:n yleissopimus 169 ja edistää sen toimeenpanoa osana ilmastorahoitusta.

Suomen ilmastovastuu

Ilmastokriisin ratkaisu vaatii laajaa kansainvälistä yhteistyötä, jonka tulee perustua oikeudenmukaiseen vastuunjakoon. Rikkaiden maiden, kuten Suomen on muutettava kulutus- ja energian tuotantotapojaan sekä vähennettävä radikaalisti omia päästöjään. Suomi ei voi ulkoistaa vastuuta omista päästövähennyksistään.

Suomen päästöleikkausten tahdittamiseksi tarvitaan ilmastolaki, joka velvoittaa tasaisiin, vuosittaisiin leikkauksiin. Kunnianhimoinen ilmastolaki tukee päästövähennyksiä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja parantaa liike-elämän mahdollisuuksia ennakoida valtion ilmastopoliittikkaa.

Suomen tulee:

- asettaa itselleen ja ajaa EU:ssa ilmastotieteen ja oman ilmastovastuunsa edellyttämiä kunnianhimoisia päästövähennyksiä. Suomen tulee vähentää omia runsaita päästöjään vähintään 40 prosenttia vuoteen 2020 mennessä ja vähintään 95 prosenttia vuoteen 2050 mennessä kotimaisin toimin.
- laatia kansallisesti velvoittava ilmastolaki, jolla säädetään riittävästä vuosittaisista päästövähennyksistä.

Kansainvälisten ilmastotoimien oikeudenmukaisuus

Kansainvälisen yhteisön on varmistettava, ettei ilmastomuutoksen hillinnällä ja siihen sopeutumisella vahvisteta tai luoda uusia eriarvoisuuksia lisääviä ja köyhdyttäviä rakenteita niin globaalilla kuin paikallisella tasolla. Ihmisoikeudet tulee huomioida kaikessa ilmastotyössä.

Erilaiset päästökompensaatiomekanismit, kuten puhtaan kehityksen mekanismi (Clean Development Mechanism CDM), joilla rikkaat teollisuusmaat voivat korvata omia päästöleikkauksiaan rahoittamalla ilmastohankkeita kehitysmaissa, ovat osoittautuneet ongelmallisiksi. Ne siirtävät päästöjen vähentämistä kehitysmaihin, rikkailta köyhille ja antavat teollisuusmaille ja suuryrityksille mahdollisuuden lykätä omien päästöjensä vähentämistä.

REDD -mekanismilla pyritään ehkäisemään metsäkatoa ja metsien heikkenemistä globaalissa etelässä tarjoamalla taloudellisia kannustimia metsien suojelemiseksi. REDDin soveltaminen käytäntöön on kuitenkin hyvin vaativaa. Mekanismin vaikutukset ruokaturvaan, köyhyyteen ja luonnon monimuotoisuuteen ovat kyseenalaisia. Mekanismin käyttö saattaa johtaa muun muassa

maanomistuksen keskittymiseen, maakonfliktien yleistymiseen, köyhien maankäyttäjien, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen syrjäytymiseen sekä puuplantaasien yleistymiseen.

Suomen tulee:

- kantaa vastuu omista päästövähennyksistä, eikä ulkoistaa sitä kehitysmaihin tukemalla usein ongelmallisia päästökompensaatiohankkeita.
- varmistaa, että sen tukemat REDD -hankkeet edistävät paikallisyhteisöjen ja haavoittuvimpien väestöryhmien oikeuksia niiden loukkaamisen sijaan.

Kansainvälinen ilmastopöytäkirja ja ilmastodemokratia

Suomen on tehtävä aktiivista ilmastopolitiikkaa myös kansainvälisesti. Kansainvälisessä ilmastopolitiikassa on tärkeää, että uusi oikeudenmukainen ja laillisesti sitova monenvälinen ilmastopöytäkirja saadaan solmittua viimeistään vuonna 2015.

Tärkeää on myös tiedostaa, että ilmasto-oikeudenmukaisuus tarkoittaa myös ilmastodemokratiaa. Köyhillä mailla on oltava riittävä edustus ja äänivalta kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa. Heidän äänensä on saatava kuuluviin, koska ilmastonmuutoksen hillitseminen edellyttää kaikilta mailta siirtymistä vähäpäästöisempiin kehitysmalleihin. Kehitysmaiden on voitava omien tarpeidensa pohjalta vaikuttaa kansainvälisten ilmastoneuvottelujen agendaan.

Kansalaisyhteiskuntien ja haavoittuvien ryhmien edustus ja osallisuus on tärkeää niin kansalaisyhteiskunnassa kuin laadittaessa kansallisia ilmasto-ohjelmia ja suunnitelmia luonnonkatastrofeihin valmistautumiseksi. Pienviljelijöillä ja muilla paikallisilla ihmisillä on ymmärrystä ilmastonmuutoksen paikallisista vaikutuksista, sopeutumistavoista ja kestävästä ratkaisusta. Erityisen tärkeä on osallistaa naisia, joilla on vankka kokemus perheiden ruokaturvan ja veden saannin turvaamisesta, ja nuoria ja lapsia, joiden tulevaisuudesta nyt neuvotellaan. Ilmastotyössä tarvitaan kanavia aitoon, merkitykselliseen dialogiin erilaisten järjestöjen, väestöryhmien ja kansalaisyhteiskuntien kanssa.

Suomen tulee:

- osana Euroopan unionia kiirehtiä maailmanlaajuisesta ilmastopöytäkirjasta sitoutumalla kunnianhimoiseen ilmastopolitiikkaan niin kansallisesti, EU:ssa kuin kansainvälisesti.
- aktiivisesti huolehtia siitä, että uusi oikeudenmukainen ja laillisesti sitova monenvälinen sopimus saadaan sovittua vuoden 2015 loppuun mennessä ja voimaan mahdollisimman nopeasti, kuitenkin viimeistään vuonna 2020.
- vaatia, että tuleva kansainvälinen ilmastopöytäkirja perustuu yhteisen mutta eriytetyn vastuun periaatteelle ja kohtelee vastuultaan ja resursseiltaan erilaisia maita ja maaryhmiä oikeudenmukaisesti
- puolustaa köyhien maiden edustusta ja äänivaltaa kansainvälisissä ilmastoneuvotteluissa ja elimissä.
- tukea kansalaisyhteiskuntien ja heikossa asemassa olevien väestöryhmien vahvaa edustusta ja osallistamista kansainvälisessä ja kansallisessa ilmastotyössä.
- tukea ilmastopolitiikallaan kansalaisyhteiskunnan kapasiteetin vahvistamista globaalissa etelässä, jotta kansalaiset voivat pitää viranomaisia ja päättäjiä vastuuvastuullisina.